

Bir idamın yıldönümünde

i nandığınız ve doğru bildiğiniz, çevrenizdeki egemen görüşlerle, çıkarlarla çelişiyorsa ne yaparsınız? Üstelik yaşadığınız çağ ve de ülkede değişik düşünce ve farklılık cezalandırılmakta, değişik düşünce yönünde eylem, "giderilmeniz" için yeterli bir neden kabul edilmekteyse hele.

İnsanoğlunun bu koşullarda gösterdiği tepkiler çok değişik olmuş. Bunlardan biri, içinde bulunduğu "cendere"yi, cenderenin duvarlarına basarak asmak olmuş! Baskıcı kurallara karşıdan saldırmak yerine bu kararların en doğru yorumlarının geçerli, yürürlükte bulunanlar olmadığını ileri sürerek savaşmışlar bu yolu seçenler.

567 yıl önce bu hafta (18 Aralık 1416'da) serzin bakırcılar çarşısında idam edilmiş olan **Şeyh Bedreddin**, adaletsiz ve baskıcı bir iktidara, zorbalığa karşı savaşırken böyle bir yol seçmişti kendine. Bu büyük düşünürü padişahın ordusuna karşı mertçe direnişle, idam hükmüne, fetva verme yetkisine dayanarak mührüne basmasıyla, ölüme başı dik gitmesiyle **Nazım'ın** ve **Hilmi Yavuz'un** ahengiyile bellemişizdir. Ama bütün niteliklerinin yanında, iktidarın onu toz etmesinden önce bunca gürültü koparabilmesine, yüzyıllarca sonra anımsanmasına neden olan karşı çıkışta izlediği bu yöntemi Rus Türkolog **Radi Fiş** şöyle yorumlar:

"F Engels, Ortaçağa ilişkin olarak şöyle diyordu: Ortaçağ, felsefe, politika, hukuk gibi ideolojinin tüm biçimlerini teolojiye bağlıyor, bu bilimleri teolojinin alt dalları olarak görüyordu. Yığınların duygu dünyaları yalnızca dinsel gidalarla besleniyordu; bu bakımdan da yığınlar kendi çıkarları ancak dinsel kılık altında gösterebiliirdi." **Bedreddin** de şöyle söylüyordu:

"**Bilinçli kişi, kimsenin bilmediğini yapıp yürüten, kimsenin görmediğini gören-**

dir. Böyle bir insan bildiği her şeyi söyleyecek olursa, onu yaşatmazlar". Ve müridlerine şu öğüdü veriyordu:

- Karşınızdakilerin bilmediklerini, onların bildikleri deyimlerle ve kavramlarla açıklayın..

Bedreddin, düşüncelerinde tarihsel gelişme ve maddi yaşamın dayattığı nesnel koşullardan değil, geleneksel dinsel metinlerin yorumlanışından yola çıkıyordu.

Bu şekilde, hukukçunun, yasaların sözüne değil özüne eğilmesi gerektiğini yöneticilerin etkisi altında kalmaması gerektiğini ileri sürüyordu: Daha önce-

ki yetkililerin aldıkları kararları yineleme yerine ortam ve koşulları gözönüne alarak bir karara ulaşmalıydı hukukçu.

Bu mücadele yöntemi yani "baskıya karşıdan bodoslama saldırmak yerine cenderenin içinden hareket edip, duvarlarına basıp yönelme" Bedreddin'den başkalarınınca da kullanılmıştır. **Sabreaty Sevi** başka bir örnektir. 17. yüzyılda yaşamış olan **Sabetay Sevi** Kudüs tapınağının yıkılışı sonrasında Yahudi tarihinin tanık olduğu en büyük mesih hareketi olarak tanımlanan (**A.Haluk Derviş**: **Sabbetay Sevi** olayı ve Dönmeler Tarih ve Toplum 1986. Cilt V.) misyonunu aynı yöntemle sürdürmüştür. Bunun için "kabala"dan yararlanmış. Kabala, mistik, yorum yolları arayışlarının sonucu oluşmuştur: **Perle Epstein**'in bu konuda yazmış olduğu bir kitabı yayımlamış. **Kabalacılar, Dharma Yayınları'nın** yönetmeni **Cem Şen**'in açıklamasına göre "Allah'ın tabiatı ve Tanrı insan ilişkisi nedir, Tevrat'ın içeriği ve yahudi inançları bu sorulara tek yanıt mıdır? Bu gerçeklerin Tevrat'ın sözlerinde gizli olduğuna inanıyor ve sözcükleri meydana getiren her harfin gizli bir manası ve sayısal değeri olduğunu düşünüyorlardı. Tıpkı İslamın gizemci öğretisinde Kurani sayılarla yorumlamaya çalışanlar gibi. Harflerin sayılarını hesaplayarak gizli gerçekleri ve mesajları arıyorlardı." Çok önemli bir yapıt, G. Scholem'in "**İhtişamın Kitabı Zohar** (Dharma Yayınları) bu konuda bol ipucu içermektedir.

Yahudilikte din konusunda tartışma hakkı sadece din adamlarına tanınmıştı. Hristiyan ve müslüman toplumların da gettolar içinde yaşama zorunluluğundan cenderesi ötesinde bu kısıtlama karşısında doğuş bu gizemli yorum yolu... 17

yy.da İzmirli haham **Sabetay Sevi** bu yolla gerçek Torah'ın aslında hiç bir yasağı içermediğini ileri sürerek katıksız özgürlüğü savunmuştu.

Kendisinin İsrailoğulları'nı kurtaracak ahırzaman peygamberi olduğunu ileri süren Sevi, izlemiş olduğu - Bedreddininkine benzer- yöntem yani "tarihsel gelişme ve maddi yaşamın dayattığı nesnel koşullardan değil geleneksel dinsel metinlerin yorumlanışından" yola çıktığından gelmiş geçmiş bütün Yahudi mesih adaylarından daha başarılı oldu:

Kudüsten Amsterdam'a, Budapeşte'den Bağdat'a kadar yayıldı ünü. Princeton Ünivesitesince yayımlanmış olan "The Mntical Messiah" (Gershum Scholem'den çeviren R.J. Zw; Werblowsky) adlı eserde o tarihlere Livorno'da doğan Yahudi çocuklarının önemli bir bölümüne Sabetay adının verildiği nakledilir.

Başarı, çağında yarattığı etkinin büyüklüğü, tepkinin şiddeti ile ölçülürse ya da gönümüne uzanan izdüşümleriyle değerlendirilirse hem Bedreddin hem de Sabetay Sevi başarılıydılar. İkisi de mesela Hz. İsa gibi acımasız ve farklılığa tahammül edemeyen imparatorlukların uç, kenar eyaletlerinde değil, merkezi otoritenin başkentine, gücün yoğunluk noktasına yakın oldukları halde, mücadele yöntemlerinin niteliği sonucu iz bırakabilmişlerdir.

Bedreddin'le Sabetay arasında baskıya tepkide benzer yolları izleme dışında başka ortak noktaların da var olduğunu hatırlamak gerekir.

- İkisi de bugün Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yer alan bölgelerde yaşamış ve eylemlerini sürdürmüşlerdir.

- İkisi de bu gerçeğe ve tarihi, sosyal önemlerine rağmen henüz ön yargısız, bağımsız ve bilimsel yöntemlerle Türk bilim adamlarınca yeterli şekilde irdelenmemişlerdir.

Bedreddin'i sadece çağdaş komünizmle bağdaşan görüşleri nedeniyle yüceltenlerimiz, aynı nedenlerle kötüleyenlerimiz vardır. **Sabetay** ve izleyicileri konusunda yazılmış eserlerden en aktüeli de, "Ümit ediyoruz, bu eser tarihteki dönmeliğin bu münafıkça yüzünü ve onların beslediği emelleri ortaya koyarak kendine düşen tarihi görevini yapmış olacaktı", diye sunulur.

Ama bu topraklarda olup bitenleri giderek ön yargısız değerlendirenlerin sayılarının çoğaldığına bakarak **Bedreddin**'in altıyüzyıl önce sergilemiş olduğu uygarlık düzeyine varacağımız günlerin uzak olmaması gerektiğini de düşünebiliriz. ◀

Desen Bezmi Nusret Kaygusuz'un **Şeyh Bedreddin Simaveni** adlı kitabından alınmıştır.